

MUSIQA - INSONNING TURMUSH TARZI VA IJTIMOY HAYOTIDA ETADIGAN VOSITALAR

Daniyar Otarbaev

O'qituvchi, O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti Nukus filiali

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7571967>

ARTICLE INFO

Received: 16th January 2023

Accepted: 25th January 2023

Online: 26th January 2023

KEY WORDS

Musiqa asarlari tahlili, fan, vazifalar, mazmun va shakl, tahlil, badiiy obraz.

ABSTRACT

Musiqiy asarlarni tahlil qilishning asosiy maqsad va vazifalari o'quvchilarga musiqa asarlarini har tomonlama chuqur o'rganish, ularning mazmun va shakl jihatdan bir-biri bilan qanday bog'liqligini ko'rsatishdan iborat.

Xar qanday shakl va mazmundagi musiqa rang-barang tarkibiy qismlardan tash kil topadi va musiqa nazariyasi - musiqaning elementar nazariyasi, garmoniya, musiqa asarlari tahlili, polifoniya va cholg'ushunoslik singari bir necha tarmoqlarga ajraladi. Musiqaning tarkibiy qismlari va ularning o'zaro bog'lanishlari haqidagi ma'lumotlar musiqa va uning nazariyasiga oid fanlarda aks ettirilgan. Mazkur fanlarning boshlang'ich kursi musiqaning elementar nazariyasidir.

Musiqa (ilhom parilari san'ati) - ohang (intonatsiya) san'ati, sadolarda ifodalangan voqealarning badiiy aksidir. U borliqni o'ziga xos tarzda aks etib, uni boyitadi, hamda uni tush unib olish va o'zgartirishda yordam beradi. Ma'lumki, musiqa jamiyat hayotida muhim rol o'ynaydi. Musiqa - insonning turmush tarzi va ijtimoiy hayotida, mehnat va dam olish chog'larida albatta ishtiroq etadigan alomat sifatida xizmat qilib, odamni ma'naviy qadriyatlarga erishtiradigan noyob vositadir. [1.B.43]

San'at mazmuni - hayot, atrofimizdagi voqealik, inson va uning ichki dunyosi o'y-fikrlari, his-tuyg'ularidir. San'at inson faoliyatining boshqa turlaridan ko'ra badiiy obrazlarni yaratish orqali voqelikni o'zlashtiradi. U kishining hissiyoti va ongiga bevosita ta'sir qiluvchi shaklda olamni guyoki yangidan yaratadi. Lekin, san'atkor hayotni, xodisalar va narsalarni nusxa qilib ko'chirmaydi. U biror obrazga xos bo'lgan eng umumiy, tipik xususiyatlarni saralab olib, ularning hammasini tushunib olib, obraz qiyofasini o'zgartiradi, so'ng uni rasm, she'r, musiqa asari shaklida gavdalantiradi.

Albatta, har qanday san'atkorning asari muallifning shahs asoratini o'z ichida saqlab qoladi. Chunki, tashqi dunyoning ob'ektiv materiali san'atkorning ongida alohida qayta ishlab chiqilib, original, o'ziga xos ijod bo'lib qayta vujudga keladi. Biroq, shu bilan birga har bir ijodiy asar jamoat ongining mahsuloti deb ham hisoblanadi. Negaki, u muayyan bir ijtimoiy psixologiya, mamlakat, tarixiy hodisa bilan bog'liq bo'ladi. [2.B.131-132]

Ammo san'at turlari hayotning turli-tuman tomonlarini bir xil darajada tasvirlashga qodir emas. San'atning har bir turi o'ziga hos vositalar va ifodalash tamoyillari bilan ajralib turadi. Ho'sh, musiqa san'ati o'zi nima? Uning maqsadi, vazifalari nimadan iborat? Musiqa boshqa san'at turlari bilan yaqin munosabatlarda bo'lishi shubhasizdir. Ularning jonli aloqalari musiqaga hos intonatsion asosi adabiyot bilan yaqinligi, ritmik uyush qoqligi she'riyat va raqs san'atiga o'xshashligi, asarlarining mutanosib tuzilishi arxitektura shakllariga muvofiqligida ko'rinadi.

Badiiy obraz musiqa asarlarida o'ziga xos tarzda, ya'ni, ma'lum tovushlar va ohanglar sintezi sifatida aks ettiriladi. Musiqa asarlarida shakl va mazmun bir-birini to'ldiruvchi unsurlar sifatida muhim ahamiyatga egadir. Musiqa musiqiy obrazlar orqali ochib beriladigan u yoki bu mazmunga ega bo'ladi.

Bunda biz ma'lum bir darajadagi nisbiylik va ma'lum bir darajadagi aniklik asosida tuzilgan va shakllangan musiqa nazariyasi fani orqali musiqaning ko'p jihatlarini tushinishimiz va tushuntirishimiz mumkin. [3.B.95].

"Texnologiya"- grekcha "techne" so'zidan olingan bo'lib, mahorat, hunar va "logos"- tushuncha, ta'limot manosini anglatadi. Texnologiya samarali vositalar yordamida ishlab chiqarishda mahsulotning sifat o'zgarishiga olib keluvchi tizimli usullar yig'indisidir.

"Innovatsiya " - inglizcha *innovation* (yangilik kiritish, yangilik yaratish, novatorlik) so'zidan olingan bo'lib, novatsiyalarga investitsiyalar sifatida talqin qilinadi. Innovatsion texnologiyalar pedagogik jarayon hamda o'qituvchi va o'quvchi faoliyatiga yangilik, o'zgarishlar kiritish bo'lib, uni amalga oshirishda asosan interfaol metodlardan to'liq foydalaniladi. Interfaol metodlar bu - jamoa bo'lib fikrlash deb yuritiladi, yani pedagogik tasir etish usullari o'ziga xosligi shundaki, ular faqat pedagog va o'quvchi -talabalarning birgalikda faoliyat ko'rsatishi orqali amalga oshiriladi. [4.B.213]

O'qituvchi va o'quvchining maqsaddan natijaga erishishida qanday texnologiyani tanlash lari ular ixtiyorida, chunki har ikkala tomonning asosiy maqsadi aniq: natijaga erishishga qaratilgan, bunda o'quvchining bilim saviyasi, guruh xarakteri, sharoitga qarab ishlatiladigan texnologiya tanlanadi, masalan, natijaga erishi uchun balkim fil'm, tarqatma material, chizma va plakatlar, turli adabiyotlar, axborot texnologiyasi kerak bo'lar, bular o'qituvchi va o'quvchiga bog'liq.

Texnologik xarita qanday tuzilgan bo'lmasin, unda dars jarayoni yaxlit holda aks etgan bo'lishi hamda aniq belgilangan maqsad, vazifa va kafotlangan natija, dars jarayonini tashkil etishning texnologiyasi to'liq o'z ifodasini topgan bo'lishi kerak. [5.B.117].

Ta'limda yo'l qo'yilayotgan bunday kamchiliklarni bartaraf etish omillari quyidagicha: - yangi innovatsion texnologiyalarni o'rganish uchun o'qituvchilarni qayta tayyorlashni tashkil etish; multimedia o'quv qo'llanmalari ishlab chiqqan o'qituvchilarni rag'batlantirishni; internet tarmoqi orqali onlayn konferentsiyalar, seminarlar va boshqa o'qitish tadbirlarini tashkil etish; ta'lim muassasalarida multimedia sinflari, laboratoriyalar va kutubxonalar sonini ko'paytirish; internet va boshqa elektron o'quv vositalari bo'yicha o'qitish akademik soatlari miqdorini ko'paytirish; [6.B.85] tahsil oluvchilar bilan zamonaviy axborot texnologiyalari haqida ko'proq ilmiy tanish tiruvishlarini olib

borish.

SHuni e'tiborga olib, xar-xil komp'yuter dasturlari asosida tuzilgan musiqiy o'yinlari yordamida tashkil etish, yoki **"Rower roint!"** dasturlarini qo'llash ta'limga innovatsion texnologiyalarni joriy qilishni yana bir yutug'i sifatida qarashimiz mumkin.

Bundan ko'zlangan maqsad: komp'yuterdan foydalanib o'quvchilarning bilim saviyalarini oshirish, mavzu mohiyatini aniq idrok etishiga yordam berish, sof kuylashga o'rgatish, musiqaga bo'lgan qiziqishlarini oshirish, musiqa ta'limini texnik ta'lim bilan bir-biriga bog'lashdir. [7.B.31].

Zamonaviy talimni tashkil etishga qo'yiladigan muhim talablardan biri ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarf etmay, qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishishdir. Bugungi kunda bir qator rivojlangan mamlakatlarda o'quvchilarning o'quv va ijodiy faolliklarini oshiruvchi hamda talim-tarbiya jarayonining samaradorligini kafolatlovchi pedagogik texnologiyalarni qo'llash borasida katta tajriba to'plangan bo'lib, ush bu tajriba asoslarini tashkil etuvchi metodlar interfaol metodlar nomi bilan yuritilmoqda. [8].

References:

1. Акбаров И.А. Музыка луғати.- Т.: Ўқитувчи, 1997.
2. Апраксина О.А. Методика музыкального воспитания в школе. Учебное пособие. - М.: Просвещение, 1983.
3. Ардабаева Б.К., Белошничеснко Е.В., Дандыбаева Г.Т., Мишутина Е.И. Методические рекомендации по организации и планированию экспериментальной работы в организациях образования. // - Костанай, 2009 г.
4. Рахимов Қ. Муסיқанинг элементар назарияси. (Маълумотнома), Тошкент, "Муסיқа", 2007.
5. Давлетшин М. Г. Замонавий мактаб ўқитувчисининг психологияси. - Тошкент, - Ўзбекистон, 1999 - йил.
6. Шарипова Г. Муסיқа ўқитиш методикаси. ТДПУ, 2004 - йил.
7. Муסיқа ўқитиш методикаси ва мактаб репертуари. Фаннинг ўқув - услубий мажмуаси. - СамДУ, 2011 - йил.
8. Мутахасислик фанларини ўқитиш методикаси. - Ўқув - услубий мажмуа. СамДУ, 2011 - йил.